ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук
Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук
_____ Яна РАЄВСЬКА
«30» _____ 2024 р.

СХВАЛЕНО на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від 29.08.2024 р.
Завідувач кафедри
_____ Яна РАЄВСЬКА

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУЧАСНІ НАУКОВІ ПАРАДИГМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ»

Галузь знань:	**05 Соціальні та поведінкові науки**
Спеціальність:	**053 Психологія**
Рівень вищої освіти:	**третій (освітньо-науковий) рівень**
Освітня кваліфікація:	**доктор філософії з психології**
Освітньо-наукова програма:	**Психологія**

Київ -- МАУП – 2024

Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Сучасні наукові парадигми дослідження особистості
Шифр і назва спеціальності	053 Психологія
Освітньо-наукова програма	Психологія (підготовка докторів філософії)
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	обов'язкова (ОК8, цикл професійної підготовки)
Кількість кредитів і годин	3 кредити ЄКТС / 90 годин. Денна форма: лекції – 24 год; практичні (семінарські) заняття – 12 год; самостійна робота – 54 год. Заочна форма: лекції – 8 год; практичні (семінарські) заняття – 6 год; самостійна робота – 76 год.
Термін вивчення дисципліни	2 курс, III семестр
Мова викладання	українська
Вид підсумкового контролю	екзамен
Сторінка дисципліни на сайті	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-psihologi/aspirant/silabusi17.html

Загальна інформація про викладача. Контактна інформація. Комунікація

Прізвище, ім'я, по батькові викладача	Грись Антоніна Михайлівна
Науковий ступінь	Доктор психологічних наук
Вчене звання	Професор
Посада	Професор кафедри психології
Дисципліни, які викладає НПП	Теорія та практика психотренінгу, Диференціальна психологія. Кризова інтервенція, Психологія управління, Соціально-психологічна реабілітація, Кризове консультування.
Напрями наукових досліджень	Вікова та педагогічна психологія; психологія соціальної дезадаптації особистості; психологія девіантної поведінки; психологічні механізми адаптації та ресоціалізації особистості; психологія неповнолітніх із девіантною поведінкою; профілактика адиктивної поведінки; психологічна допомога особистості в складних життєвих обставинах; професійна підготовка психологів до роботи із соціально дезадаптованими особами.
Посилання на реєстри ідентифікаторів для науковців (ORCID, Google Scholar)	https://orcid.org/0000-0002-0153-2303 https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=jJZ8NlsAAAAJ https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57220177701
Портфоліо викладача на сайті кафедри / Інституту / Академії	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-psihologi.html

E-mail	antoninasgris@gmail.com
Контактний телефон	+380679717320
Телефон кафедри	+380 (44) 494 47 54
Комунікація зі здобувачами (e-mail, месенджери, консультації, очні зустрічі)	antoninasgris@gmail.com

Структура курсу

Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Сучасні наукові парадигми дослідження особистості» належить до обов'язкових освітніх компонентів (ОК8) освітньо-наукової програми «Психологія» підготовки докторів філософії за спеціальністю 053 «Психологія» і вивчається в ІІІ семестрі другого року навчання, коли здобувач уже має затверджену тему та методологічний задум дисертації. Курс розглядає сучасну психологію особистості як поле співіснування та взаємодії кількох дослідницьких парадигм: диспозиційної (Велика п'ятірка, HEXACO, теорія цілісних рис), біологічної та еволюційної, соціально-когнітивної та мотиваційної (когнітивно-афективна система особистості, теорія самодетермінації), наративної та екзистенційно-гуманістичної, культурної та крос-культурної. Інтегративною рамкою курсу є трирівнева модель особистості Д. МакАдамса (риси – характерні адаптації – наративна ідентичність). Окремо розглянуто вітчизняну традицію (Г. Костюк, В. Роменець, С. Максименко, Т. Титаренко), дослідження особистості в кризових умовах і в умовах війни (стійкість, життєстійкість, посттравматичне зростання), а також новітню методологію: інтенсивні лонгітюдні дизайни, багаторівневе та мережеве моделювання, ідеографічно-номотетичні підходи, проблему відтворюваності. Курс завершується парадигмальним обґрунтуванням дисертаційного дослідження здобувача.

Предмет вивчення навчальної дисципліни: теоретико-методологічні засади, пояснювальні моделі, методи та емпіричні результати сучасних наукових парадигм дослідження особистості.

Мета курсу: сформувати у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здатність критично аналізувати, порівнювати та інтегрувати сучасні наукові парадигми дослідження особистості й обґрунтовувати парадигмальні засади, моделі та гіпотези власного дисертаційного дослідження.

Завдання навчальної дисципліни:

- розкрити поняття парадигми в психології особистості та сучасні інтегративні рамки;
- сформувати знання про диспозиційну парадигму, структуру та динаміку рис упродовж життя;
- ознайомити з біологічною, еволюційною та нейронауковою парадигмами дослідження особистості;
- розкрити соціально-когнітивні та мотиваційні моделі особистості й підходи до взаємодії особистості та ситуації;
- сформувати розуміння наративної, екзистенційно-гуманістичної та вітчизняних теоретичних традицій;
- розкрити культурні та крос-культурні аспекти дослідження особистості й проблему вимірювальної інваріантності;
- проаналізувати сучасні дослідження особистості в кризових умовах і в умовах війни;
- сформувати вміння обирати адекватну методологію дослідження особистості та обґрунтовувати парадигмальні засади власної дисертації.

Пререквізити навчальної дисципліни: «Філософія науки» (ОК2); «Методологія і логіка наукового дослідження» (ОК3); «Методологія і методи наукових психологічних

досліджень» (ОК4); «Якісні та змішані методи в психологічних дослідженнях» (ОК7); знання з психології особистості в обсязі магістерської підготовки.

Постреквізити навчальної дисципліни: «Методика викладання психології та інноваційні технології навчання у вищій школі» (ОК10); вибіркові дисципліни ВК5 («Емоційний інтелект: сучасні дослідницькі моделі та психометрія» та ін.); асистентська педагогічна практика (ОК12); наукова складова ОНП – теоретичний розділ дисертації, формулювання наукової новизни, публікації.

Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність (ІК)	ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати значущі комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері психології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК1. Здатність виокремлювати, систематизувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження. СК2. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у психології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямах, та забезпечувати якість виконуваних досліджень. СК3. Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проєкти в сфері психології та дотичні до неї міждисциплінарні проєкти, лідерство та відповідальність під час їх реалізації; забезпечувати дотримання прав інтелектуальної власності. СК7. Уміння толерувати невизначеність і доводити унікальність власного наукового пошуку в умовах інформаційного / цифрового суспільства. СК9. Здатність здійснювати міждисциплінарні доказові дослідження психологічних феноменів в умовах війни, криз, соціальних трансформацій та невизначеності, розробляти практико-орієнтовані моделі психологічної підтримки, відновлення психічного здоров'я та стійкості особистості із дотриманням етичних стандартів досліджень за участю вразливих категорій населення.

Програмні результати навчання (РН)	РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері психології / на межі предметних галузей, а також дослідницькі уміння, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з психології. РН3. Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, формулювати і перевіряти гіпотези, визначати чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження. РН7. Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проєкти у сфері психології, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та прикладні проблеми психології з урахуванням соціальних, економічних, етичних і правових аспектів.

Зміст навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Денна форма, год.			Заочна форма, год.		
		Лекції	Практ.	СРС	Лекції	Практ.	СРС
Змістовий модуль 1. Базові парадигми та моделі особистості							
Тема 1	Парадигмальний підхід у психології особистості. Еволюція парадигм. Інтегративна трирівнева модель Д. МакАдамса.	3	1	7	1	–	9
Тема 2	Диспозиційна парадигма: Велика п'ятірка, модель HEXACO, ієрархія рис; стабільність і зміна рис упродовж життя.	3	1	7	1	–	9
Тема 3	Біологічна та еволюційна парадигми: генетика поведінки, нейронаука особистості, темперамент, еволюційні пояснення індивідуальних відмінностей.	3	2	7	1	1	10
Тема 4	Соціально-когнітивна та мотиваційна парадигми: когнітивно-афективна система особистості, самоефективність, теорія самодетермінації, саморегуляція; теорія цілісних рис.	3	2	7	1	1	10
Модульна контрольна робота 1							

№ теми	Назва теми	Денна форма, год.			Заочна форма, год.		
		Лекції	Практ.	СРС	Лекції	Практ.	СРС
Змістовий модуль 2. Особистість у контексті: наративні, культурні, кризові виміри та методологія							
Тема 5	Наративна та екзистенційно-гуманістична парадигми: наративна ідентичність, смисл життя. Вітчизняні традиції дослідження особистості.	3	1	6	1	1	9
Тема 6	Культурна та крос-культурна парадигми: універсальність і культурна специфічність особистості; вимірювальна інваріантність; особистість в українському контексті.	3	1	6	1	1	9
Тема 7	Особистість у кризових умовах: стійкість, життєстійкість, копінг, посттравматичне зростання; особистість в умовах війни.	3	2	7	1	1	10
Тема 8	Методологія сучасних досліджень особистості: інтенсивні лонгітюдні дизайни, багаторівневе та мережеве моделювання, ідеографічно-номотетичний підхід, відтворюваність.	3	2	7	1	1	10
Модульна контрольна робота 2							
Разом:		**24**	**12**	**54**	**8**	**6**	**76**

Форма підсумкового контролю – екзамен.

Методи навчання: проблемна та оглядова лекція, лекція-дискусія; семінар-дискусія; аналіз першоджерел і метааналізів; порівняльний аналіз парадигм; кейс-метод; симуляційні завдання (мультипарадигмальний консиліум, міжнародний консорціум з планування крос-культурного дослідження, засідання наукової лабораторії з розроблення дослідницької програми); аналітичне письмо; взаємне рецензування.

Методи оцінювання: усний контроль (опитування, доповідь, участь у дискусіях і симуляціях); письмовий контроль (порівняльний аналіз, аналітичний огляд, парадигмальне обґрунтування); тестовий контроль (модульні контрольні роботи); екзамен; взаємооцінювання.

Технічне обладнання та / або програмне забезпечення

Для якісного викладання та опанування курсу використовуються: навчальні аудиторії з мультимедійним обладнанням; доступ до мережі Інтернет; наукова бібліотека Академії та наукометричні бази (Scopus, Web of Science), APA PsycNet; офіційний сайт МАУП (http://maup.com.ua) і система дистанційного навчання Академії; онлайн-платформи для відеокомунікації; відкриті банки пунктів опитувальників (IPIP); відкриті набори даних досліджень особистості; програмне забезпечення для аналізу даних (jamovi, JASP, R).

Форми і методи контролю

Контроль успішності здобувачів поділяється на поточний і підсумковий (семестровий). Поточний контроль охоплює роботу на заняттях, участь у симуляційних завданнях, самостійну

роботу, модульні контрольні роботи та індивідуальне завдання – парадигмальне обґрунтування дисертаційного дослідження.

Поточний контроль здійснюється під час семінарських занять і спрямований на перевірку розуміння теоретичних засад, пояснювальних моделей і доказової бази сучасних парадигм, уміння порівнювати їх і застосовувати до аналізу конкретних психологічних проблем та власного дослідження. Формами поточного контролю є: усне опитування; доповідь; участь у дискусії та симуляціях; порівняльний аналіз; аналітичні огляди; виконання завдань для самостійної роботи.

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, доповідь, дискусія, симуляція); письмовий контроль (аналітичні та практичні завдання, фрагменти індивідуального завдання); тестовий контроль; спостереження; проблемні ситуації; взаємне рецензування.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у формі екзамену. Підсумкова оцінка визначається як сума балів поточного контролю (до 60) та екзамену (до 40). Екзамен проводиться в усно-письмовій формі за екзаменаційними білетами.

Система оцінювання та вимоги

Система оцінювання ґрунтується на принципах об'єктивності, прозорості, гнучкості та високої диференціації. Оцінювання здійснюється за модульно-рейтинговою системою із застосуванням 100-бальної шкали: до 60 балів – поточний контроль, до 40 балів – екзамен.

Таблиця розподілу балів, які отримують здобувачі

Вид навчальної роботи	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Разом
Робота на практичних (семінарських) заняттях і самостійна робота	10	10	20
Участь у симуляційних завданнях	5	5	10
Модульна контрольна робота	10	10	20
Парадигмальне обґрунтування дисертаційного дослідження	5	5	10
Разом за поточний контроль	**30**	**30**	**60**

Екзамен – до 40 балів. Загальна підсумкова оцінка – до 100 балів. Мінімальна сума балів, за якої дисципліна вважається успішно опанованою, становить 60. Симуляції кожного змістового модуля оцінюються сукупно (до 5 балів за модуль).

Критерії оцінювання роботи на практичних (семінарських) заняттях. Оцінюються: знання теоретичних засад і ключових емпіричних результатів парадигм; уміння порівнювати пояснювальні можливості парадигм; коректність використання понятгєвого апарату; обґрунтованість власної позиції з опорою на джерела; застосування парадигм до проблематики власного дослідження; конструктивність участі в дискусії.

Критерії оцінювання участі в симуляційних завданнях (до 5 балів за модуль). Виконання рольових функцій відповідно до сценарію (20 %); фахова коректність і обґрунтованість рішень та висловлювань (40 %); дотримання етичних вимог і конструктивність взаємодії (20 %); якість підсумкового продукту симуляції (20 %).

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи. Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі та оцінюється до 10 балів. Оцінювання (частка правильно виконаних завдань): «відмінно» – понад 90 %; «дуже добре» – 82–89 %; «добре» – 75–81 %; «задовільно» – 68–74 %; «достатньо» – 60–67 %; «незадовільно» – менше 60 %. Відсутність роботи – 0 балів.

Критерії оцінювання індивідуального завдання (10 балів). Етап 1 (до 5 балів): аналітичний огляд парадигм і моделей, релевантних темі дисертації (не менше 25 джерел, з них не менше 15 міжнародних за останні 10 років), і обґрунтування вибору провідної парадигми.

Етап 2 (до 5 балів): теоретична модель дослідження (схема конструктів і зв'язків), гіпотези, що з неї випливають, відповідна методологія та очікуваний внесок у розвиток парадигми.

Критерії оцінювання екзамену (до 40 балів). Екзаменаційний білет містить два теоретичні питання (до 15 балів кожне) та одне практичне завдання (аналіз психологічного кейсу або дослідження з позицій кількох парадигм) (до 10 балів). Відповідь на теоретичне питання оцінюється за критеріями: повнота та точність розкриття змісту; володіння понятгєвим апаратом; логічність і доказовість викладу; уміння пов'язати теоретичні положення з проблематикою власного дисертаційного дослідження. Практичне (проблемне) завдання оцінюється за критеріями: правильність аналізу ситуації; обґрунтованість рішення; коректність висновків. Умови допуску до екзамену та порядок його перескладання визначаються нормативними документами Академії.

Зведена шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)	Для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	дуже добре	зараховано
75–81	C	добре	зараховано
68–74	D	задовільно	зараховано
60–67	E	достатньо	зараховано
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу

Політика щодо академічної доброчесності. Викладання дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту» та нормативних документів Академії (https://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/akademichna-dobrochesnist.html). Письмові роботи, аналітичні матеріали та презентації мають бути оригінальними, супроводжуватися коректними покликаннями на першоджерела й перевіркою на текстові збіги. Порушеннями академічної доброчесності вважаються академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Політика наукового плюралізму та коректної дискусії. Курс визнає правомірність різних парадигм дослідження особистості та заохочує їх аргументоване порівняння без догматизму. Під час обговорення кейсів, пов'язаних з досвідом війни та втрат, дотримуються принципів психологічної безпеки; здобувач не зобов'язаний розкривати особистий досвід. Рольові позиції в симуляціях не ототожнюються з переконаннями учасника.

Політика щодо відвідування, дедлайнів і перескладання. Відвідування занять є обов'язковим; пропущені заняття відпрацьовуються у визначений викладачем спосіб. Обов'язковою умовою зарахування є участь у симуляційних завданнях курсу (або виконання рівноцінного індивідуального завдання в разі пропуску з поважних причин). Індивідуальні завдання виконуються у встановлені терміни; роботи, подані з порушенням дедлайну без поважних причин, можуть оцінюватися зі зниженням балів. Перескладання здійснюється у порядку, визначеному нормативними документами Академії. Для здобувачів заочної форми навчання обсяг аудиторних занять зменшено відповідно до навчального плану, а частина

завдань виконується в межах самостійної роботи з поданням через систему дистанційного навчання Академії.

Політика щодо оскарження. Здобувач має право на вмотивоване оскарження результатів оцінювання у порядку, визначеному нормативними документами Академії, звернувшись до викладача, завідувача кафедри або гаранта освітньо-наукової програми.

Політика використання цифрових інструментів та інструментів штучного інтелекту. Використання цифрових інструментів і генеративного штучного інтелекту допускається для пошуку й первинного опрацювання джерел за умови прозорого декларування та перевірки кожного покликання. Аналітичні огляди та парадигмальне обґрунтування мають бути авторськими текстами. Під час екзамену використання цифрових пристроїв не допускається.

Політика сталого розвитку. Викладання дисципліни узгоджується із Цілями сталого розвитку ООН, насамперед із Ціллю 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», Ціллю 4 «Якісна освіта» та Ціллю 10 «Зменшення нерівності». Заохочуються дослідження особистісних ресурсів стійкості та відновлення в умовах війни.

Методичне забезпечення навчальної дисципліни

Навчально-методичне забезпечення дисципліни включає: силабус дисципліни; конспект (тексти) лекцій; методичні рекомендації до семінарських занять; методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів; хрестоматію першоджерел; методичні рекомендації до парадигмального обґрунтування дисертаційного дослідження; сценарії симуляційних завдань із рольовими картками; банк кейсів; банк завдань для модульних контрольних робіт; перелік питань до екзамену та зразок екзаменаційного білета (додаток 1).

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. John O. P., Robins R. W. (eds.) Handbook of Personality: Theory and Research. 4th ed. New York : Guilford Press, 2021.
2. McAdams D. P. The Art and Science of Personality Development. New York : Guilford Press, 2015.
3. McAdams D. P., Pals J. L. A new Big Five: Fundamental principles for an integrative science of personality. American Psychologist. 2006. Vol. 61, No. 3. P. 204–217.
4. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. New York : Guilford Press, 2017.
5. Mischel W., Shoda Y. A cognitive-affective system theory of personality: Reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. Psychological Review. 1995. Vol. 102, No. 2. P. 246–268.
6. Максименко С. Д. Генезис здійснення особистості. Київ : КММ, 2006.
7. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003.
8. Роменець В. А., Манохa І. П. Історія психології XX століття : навчальний посібник. Київ : Либідь, 1998. 992 с.

Додаткова література

1. Fleeson W., Jayawickreme E. Whole trait theory. Journal of Research in Personality. 2015. Vol. 56. P. 82–92.
2. Ashton M. C., Lee K. Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO model of personality structure. Personality and Social Psychology Review. 2007. Vol. 11, No. 2. P. 150–166.
3. Roberts B. W., Walton K. E., Viechtbauer W. Patterns of mean-level change in personality traits across the life course: A meta-analysis of longitudinal studies. Psychological Bulletin. 2006. Vol. 132, No. 1. P. 1–25.
4. Schmitt D. P., Allik J., McCrae R. R., Benet-Martínez V. The geographic distribution of Big Five personality traits: Patterns and profiles of human self-description across 56 nations. Journal of Cross-Cultural Psychology. 2007. Vol. 38, No. 2. P. 173–212.

5. Masten A. S. Ordinary Magic: Resilience in Development. New York : Guilford Press, 2014.
6. Tedeschi R. G., Shakespeare-Finch J., Taku K., Calhoun L. G. Posttraumatic Growth: Theory, Research, and Applications. New York : Routledge, 2018.
7. Borsboom D. A network theory of mental disorders. World Psychiatry. 2017. Vol. 16, No. 1. P. 5–13.
8. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт МАУП. URL: http://maup.com.ua
2. International Personality Item Pool (IPIP). URL: https://ipip.ori.org
3. Association for Research in Personality. URL: https://www.personality-arp.org
4. European Association of Personality Psychology. URL: https://eapp.org
5. APA PsycNet. URL: https://psycnet.apa.org
6. Open Science Framework (OSF). URL: https://osf.io
7. Google Scholar. URL: https://scholar.google.com

Додаток 1

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук
Кафедра психології

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУЧАСНІ НАУКОВІ ПАРАДИГМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ»

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. Спеціальність 053 Психологія. ОНП «Психологія». Обов'язкова дисципліна (ОК8), 3 кредити ЄКТС / 90 год, III семестр, підсумковий контроль – екзамен.

1. Методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять

Семінарські заняття (денна форма – 12 год., заочна форма – 6 год.) спрямовані на поглиблений аналіз сучасних парадигм, роботу з першоджерелами та метааналізами, порівняння пояснювальних можливостей парадигм на конкретних кейсах і їх застосування до власного дисертаційного дослідження.

Порядок підготовки до заняття: опрацювати конспект лекції та рекомендовані джерела; підготувати аналітичний конспект ключової статті теми за схемою «теза – докази – обмеження – значення для власного дослідження»; виконати практичні завдання семінару.

Для здобувачів заочної форми проводяться три заняття по 2 год. (теми 3–4, теми 5–6, теми 7–8) з укрупненим розглядом питань; симуляції проводяться у скороченому форматі (зокрема онлайн), решта завдань виконується в межах самостійної роботи з поданням через систему дистанційного навчання Академії.

Семінар 1 (Теми 1–2, 2 год.). Парадигми особистості та диспозиційний підхід

Питання для обговорення:

1. Поняття парадигми в психології особистості; критерії порівняння парадигм.
2. Трирівнева модель особистості Д. МакАдамса як інтегративна рамка.
3. Велика п'ятірка та HEXACO: структура, доказова база, критика.
4. Стабільність і зміна рис: принцип зрілості, соціальні ролі, інтервенції зі зміни рис.

Практичні завдання:

1. Скласти порівняльну таблицю парадигм за критеріями: предмет, одиниці аналізу, методи, пояснювальний потенціал, обмеження.
2. Проаналізувати метааналіз щодо змін рис упродовж життя та зробити висновки для своєї вікової групи досліджуваних.
3. Визначити, до якого рівня моделі МакАдамса належить ключовий конструкт власного дослідження.

Семінар 2 (Тема 3, 2 год.). Біологічні та еволюційні підходи

Питання для обговорення:

1. Генетика поведінки: близнюкові й адоптивні дослідження, успадковуваність, полігенні показники.
2. Нейронаука особистості: біологічні кореляти рис; обмеження редукціонізму.
3. Темперамент як біологічна основа особистості.
4. Еволюційні пояснення індивідуальних відмінностей.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати поширені хибні інтерпретації коефіцієнта успадковуваності.
2. Оцінити дослідження нейрокорелятів рис за критеріями відтворюваності.
3. Обговорити межі біологічних пояснень для власної теми.

Семінар 3 (Тема 4, 2 год.). Соціально-когнітивна та мотиваційна парадигми

Питання для обговорення:

1. Когнітивно-афективна система особистості: сигнатури «якщо – то».
2. Самоефективність і саморегуляція.
3. Теорія самодетермінації: базові психологічні потреби, типи мотивації.

4. Теорія цілісних рис як спроба інтеграції диспозиційного та соціально-когнітивного підходів.

Практичні завдання:

1. Пояснити поведінку в навчальному кейсі з позицій риси та ситуаційної сигнатури.
2. Запропонувати дизайн дослідження взаємодії особистості й ситуації.
3. Представити аргументи «за» і «проти» у дискусії «особистість чи ситуація?».

Симуляційне завдання:

«Мультипарадигмальний консиліум». Див. розділ 3 «Симуляційні завдання» (Симуляція 1).

Семінар 4 (Теми 5–6, 2 год.). Наративні, гуманістичні та культурні підходи

Питання для обговорення:

1. Наративна ідентичність: теми агентності й спільності, сюжети спокути та контамінації.
2. Смисл життя та екзистенційні виміри особистості.
3. Вітчизняні традиції: вчинковий підхід В. Роменця, генетичний підхід С. Максименка, концепція життєвого світу Т. Титаренко.
4. Особистість і культура: емічний і етичний підходи, вимірювальна інваріантність.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати фрагмент життєвої історії (навчальний матеріал) за кодами наративної ідентичності.
2. Порівняти вітчизняну концепцію та зарубіжну модель щодо одного феномена.
3. Оцінити крос-культурну придатність методики, використовуваної у власному дослідженні.

Симуляційне завдання:

«Міжнародний консорціум: планування крос-культурного дослідження». Див. розділ 3 (Симуляція 2).

Семінар 5 (Тема 7, 2 год.). Особистість у кризових умовах

Питання для обговорення:

1. Моделі стійкості: риса, процес, результат.
2. Життєстійкість, копінг, ресурси особистості.
3. Посттравматичне зростання: концепції, вимірювання, критика («ілюзорне» зростання).
4. Сучасні дослідження особистості в умовах війни.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати два дослідження стійкості в умовах війни з позицій різних парадигм.
2. Запропонувати модель особистісних чинників стійкості для обраної групи.
3. Оцінити методологію вимірювання посттравматичного зростання.

Семінар 6 (Тема 8, 2 год.). Методологія сучасних досліджень особистості

Питання для обговорення:

1. Інтенсивні лонгітюдні дизайни (метод вибірки досвіду, щоденникові дослідження).
2. Багаторівневе та мережеве моделювання особистості.
3. Ідеографічно-номотетичний підхід.
4. Відтворюваність досліджень особистості; відкрита наука в психології особистості.

Практичні завдання:

1. Спланувати щоденникове дослідження для власної теми.
2. Проаналізувати мережеву модель особистісних характеристик за опублікованою статтею.
3. Захистити парадигмальне обґрунтування дисертаційного дослідження.

Симуляційне завдання:

«Засідання наукової лабораторії: розроблення дослідницької програми». Див. розділ 3 (Симуляція 3).

2. Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів

Самостійна робота (денна форма – 54 год., заочна форма – 76 год.) передбачає опрацювання джерел, виконання практичних завдань, підготовку до симуляцій, виконання індивідуального завдання, підготовку до модульних контрольних робіт і екзамену.

Тема	Зміст самостійної роботи	Год. (денна)	Год. (заочна)	Форма контролю
Тема 1	Опрацювання джерел з парадигмального підходу; порівняльна таблиця парадигм.	7	9	Таблиця
Тема 2	Аналіз метааналізу змін рис; визначення рівня конструкта за моделлю МакАдамса.	7	9	Аналітична записка
Тема 3	Аналіз досліджень з генетики поведінки та нейронауки особистості. Етап 1 індивідуального завдання.	7	10	Конспект
Тема 4	Підготовка позиції до симуляції 1; аналітичний огляд. Етап 1.	7	10	Аналітичний огляд
Тема 5	Аналіз наративу; порівняння вітчизняних і зарубіжних концепцій.	6	9	Кейс-аналіз
Тема 6	Підготовка до симуляції 2; оцінювання крос-культурної придатності методики.	6	9	План адаптації
Тема 7	Аналіз досліджень стійкості в умовах війни; модель особистісних чинників. Етап 2.	7	10	Модель
Тема 8	Дизайн щоденникового дослідження; оформлення та захист парадигмального обґрунтування. Етап 2.	7	10	Захист
Разом		**54**	**76**	

3. Симуляційні завдання

Симуляції дають змогу відтворити наукові ситуації, в яких різні парадигми «зустрічаються» під час пояснення конкретного явища, планування дослідження та розподілу обмежених ресурсів. Участь у симуляціях оцінюється до 10 балів за семестр (по 5 балів за модуль). Кожна симуляція завершується дебрифінгом: учасники аналізують ухвалені рішення, їх обґрунтованість і можливі альтернативи.

Симуляція 1. «Мультипарадигмальний консиліум» (Тема 4, змістовий модуль 1)

Мета: сформувати вміння пояснювати одне явище з позицій різних парадигм і бачити їх взаємодоповнюваність.

Сценарій: науковий консиліум аналізує узагальнений навчальний кейс: ветеран після повернення з фронту демонструє суперечливі особистісні зміни – підвищену відповідальність і водночас дратівливість, пошук нових смислів і уникання окремих ситуацій. Кожна «парадигмальна команда» пропонує своє пояснення та дослідницьку програму.

Ролі учасників: голова консиліуму, команди диспозиційної, біологічної, соціально-когнітивної, наративної та культурної парадигм, експерт-інтегратор.

Хід симуляції:

1. Команди готують пояснення та перелік даних, які їм потрібні для перевірки гіпотез (15 хв).
2. Виступи команд (по 3 хв).
3. Перехресні запитання: кожна команда ставить одне запитання іншій.
4. Експерт-інтегратор пропонує інтегративну модель за рамкою МакАдамса; дебрифінг.

Продукт: інтегративна схема пояснення кейсу з позначенням внеску кожної парадигми.

Критерії оцінювання: коректність відтворення парадигми; обґрунтованість пояснення; якість інтеграції.

Симуляція 2. «Міжнародний консорціум: планування крос-культурного дослідження» (Тема 6, змістовий модуль 2)

Мета: відпрацювати планування крос-культурного дослідження особистості з урахуванням проблем еквівалентності.

Сценарій: міжнародний консорціум дослідників із різних країн планує спільне дослідження зв'язку рис особистості зі стійкістю в умовах колективної травми. Українська команда (здобувачі) має узгодити з партнерами інструментарій, процедуру адаптації та план перевірки інваріантності.

Ролі учасників: координатор консорціуму, представники національних команд (у тому числі української), методолог-психометрист, експерт з етики.

Хід симуляції:

1. Координатор представляє цілі та бюджет.
2. Національні команди аргументують вибір і адаптацію інструментів з урахуванням культурного контексту.
3. Методолог пропонує план перевірки конфігуральної, метричної та скалярної інваріантності.
4. Ухвалення узгодженого протоколу; дебрифінг.

Продукт: узгоджений протокол крос-культурного дослідження (інструменти, адаптація, аналіз інваріантності, етика).

Критерії оцінювання: урахування культурної специфіки; методична коректність; якість аргументації в переговорах.

Симуляція 3. «Засідання наукової лабораторії: розроблення дослідницької програми» (Тема 8, змістовий модуль 2)

Мета: відпрацювати побудову дослідницької програми з урахуванням парадигмальних засад, методології та обмежених ресурсів.

Сценарій: наукова лабораторія психології особистості отримала фінансування на три роки й має ухвалити дослідницьку програму. Кожен здобувач пропонує проєкт на основі власної дисертації; бюджет дозволяє підтримати лише частину проєктів або їх об'єднання.

Ролі учасників: завідувач лабораторії, автори проєктів, методолог, представник грантодавця.

Хід симуляції:

1. Презентація проєктів (по 3 хв): парадигма, модель, дизайн, очікуваний внесок.
2. Методолог і представник грантодавця ставлять запитання.
3. Обговорення можливостей об'єднання проєктів у спільну програму.
4. Ухвалення рішення та формулювання програми; дебрифінг.

Продукт: дослідницька програма лабораторії з обґрунтуванням пріоритетів.

Критерії оцінювання: переконливість парадигмального обґрунтування; реалістичність дизайну; готовність до співпраці та інтеграції.

4. Методичні рекомендації до індивідуального завдання

Парадигмальне обґрунтування дисертаційного дослідження є наскрізним індивідуальним завданням курсу і може бути використане як основа теоретичного розділу

дисертації або оглядової статті. Обсяг – 12–15 сторінок; завдання погоджується з науковим керівником.

Рекомендований склад:

1. Проблема дослідження та її місце в сучасній психології особистості.
2. Аналітичний огляд парадигм і моделей, релевантних темі.
3. Обґрунтування вибору провідної парадигми та можливостей інтеграції з іншими.
4. Теоретична модель дослідження (схема конструктів і зв'язків).
5. Гіпотези, що випливають з моделі.
6. Методологія, адекватна обраній парадигмі.
7. Очікуваний внесок у розвиток парадигми; обмеження.
8. Список джерел (не менше 25).

5. Банк завдань для модульних контрольних робіт

Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі й охоплює матеріал відповідного змістового модуля. Кожен варіант формується з тестових завдань закритої форми, завдань на відповідність і відкритих (проблемних) завдань. Оцінювання – до 10 балів за кожну МКР.

Модульна контрольна робота 1 (змістовий модуль 1, теми 1–4)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Парадигма в науці (за Т. Куном) – це: а) окрема методика; б) сукупність теоретичних положень, методів і зразків розв'язання задач, прийнятих спільнотою; в) гіпотеза; г) вибірка.
2. Трирівнева модель особистості Д. МакАдамса включає: а) Ід, Его, Супер-Его; б) риси, характерні адаптації, наративну ідентичність; в) темперамент, характер, здібності; г) когніцію, емоції, поведінку.
3. До Великої п'ятірки не належить: а) екстраверсія; б) доброзичливість; в) чесність-скромність; г) сумлінність.
4. Модель HEXACO відрізняється від Великої п'ятірки наявністю фактора: а) нейротизму; б) чесності-скромності; в) відкритості; г) інтелекту.
5. Принцип зрілості в дослідженнях рис означає: а) незмінність рис; б) тенденцію до зростання сумлінності, доброзичливості та емоційної стабільності з віком; в) зниження всіх рис; г) зміну рис лише в дитинстві.
6. Коефіцієнт успадковуваності показує: а) частку ознаки, зумовлену генами в окремої людини; б) частку міжіндивідуальної варіативності ознаки в популяції, пов'язану з генетичними відмінностями; в) імовірність передачі ознаки дітям; г) кількість генів.
7. Сигнатури «якщо – то» є ключовим поняттям: а) психоаналізу; б) когнітивно-афективної системи особистості В. Мішела та Ю. Шоди; в) теорії рис; г) гуманістичної психології.
8. Базовими психологічними потребами в теорії самодетермінації є: а) безпека, любов, повага; б) автономія, компетентність, пов'язаність; в) влада, досягнення, афіліація; г) голод, спрага, сон.
9. Теорія цілісних рис (В. Флісон) розглядає рису як: а) лише біологічну ознаку; б) розподіл станів поведінки, що пояснюється соціально-когнітивними механізмами; в) наратив; г) ситуацію.
10. Самоефективність (А. Бандура) – це: а) самооцінка зовнішності; б) переконання людини у здатності успішно виконати певні дії; в) рівень інтелекту; г) мотивація досягнення.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між парадигмою (диспозиційна, біологічна, соціально-когнітивна, наративна) та її одиницею аналізу.
2. Установіть відповідність між автором (Д. МакАдамс, В. Мішел, Е. Десі і Р. Раян, М. Ештон і К. Лі) та концепцією.
3. Установіть відповідність між методом (близнюкове дослідження, метод вибірки досвіду, аналіз життєвих історій, опитувальник рис) та парадигмою.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Порівняйте пояснювальні можливості диспозиційної та соціально-когнітивної парадигм на наведеному прикладі.
2. Поясніть, чому висока успадковуваність риси не означає її незмінності.
3. Визначте рівень моделі МакАдамса для кожного з наведених конструктів і обґрунтуйте відповідь.

Модульна контрольна робота 2 (змістовий модуль 2, теми 5–8)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Наративна ідентичність – це: а) перелік рис; б) інтерналізована та змінна історія життя, що забезпечує єдність і смисл; в) самооцінка; г) темперамент.
2. Сюжет спокути (redemption) у життєвій історії означає: а) перехід від поганого до доброго; б) перехід від доброго до поганого; в) відсутність змін; г) повторення подій.
3. Вчинковий підхід у психології пов'язаний з іменем: а) Г. Костюка; б) В. Роменця; в) С. Рубінштейна; г) Л. Виготського.
4. Скалярна інваріантність вимірювання дає змогу: а) лише порівнювати факторну структуру; б) коректно порівнювати середні значення латентних змінних між групами; в) не проводити адаптацію; г) уникати зворотного перекладу.
5. Емічний підхід передбачає: а) застосування універсальних категорій; б) вивчення явища зсередини культури з її власними категоріями; в) лише кількісні методи; г) порівняння багатьох країн.
6. Життєстійкість (hardiness) за С. Мадді включає: а) залученість, контроль, прийняття виклику; б) екстраверсію, нейротизм, психотизм; в) автономію, компетентність, пов'язаність; г) оптимізм, надію, стійкість.
7. Стійкість як процес розглядає: а) незмінну рису; б) динамічну адаптацію до несприятливих умов з використанням ресурсів; в) відсутність стресу; г) медичний діагноз.
8. Критика концепції посттравматичного зростання стосується передусім: а) неможливості вимірювання стресу; б) ризику того, що самозвіти відображають ілюзорне або компенсаторне зростання; в) відсутності теорії; г) етики.
9. Метод вибірки досвіду (experience sampling) дає змогу: а) вивчати особистість лише ретроспективно; б) збирати повторні дані в природних умовах для аналізу внутрішньоіндивідуальної динаміки; в) проводити лише інтерв'ю; г) аналізувати документи.
10. Мережевий підхід до особистості розглядає характеристики як: а) прояви однієї латентної причини; б) систему взаємопов'язаних компонентів, що впливають один на одного; в) незалежні ознаки; г) наслідки середовища.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між вітчизняним ученим (Г. Костюк, В. Роменець, С. Максименко, Т. Титаренко) та ключовою концепцією.
2. Установіть відповідність між рівнем інваріантності (конфігуральна, метрична, скалярна) та можливістю порівняння.
3. Установіть відповідність між моделлю стійкості (риса, процес, результат) та способом її вимірювання.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Проаналізуйте наведений фрагмент життєвої історії з позицій наративної парадигми.
2. Запропонуйте дизайн дослідження стійкості особистості в умовах війни з інтенсивним лонгітюдним компонентом.
3. Оцініть можливість порівняння середніх значень риси у двох країнах за наведеними результатами аналізу інваріантності.

6. Перелік питань до екзамену

1. Поняття парадигми в психології особистості.
2. Еволюція парадигм дослідження особистості у XX–XXI ст.
3. Трирівнева модель особистості Д. МакАдамса.

4. Диспозиційна парадигма: теоретичні засади.
5. Модель Великої п'ятірки: структура та доказова база.
6. Модель HEXACO.
7. Ієрархічна структура рис особистості.
8. Стабільність і зміна рис упродовж життя.
9. Генетика поведінки та особистість.
10. Нейронаука особистості: досягнення та обмеження.
11. Темперамент як біологічна основа особистості.
12. Еволюційна психологія особистості.
13. Когнітивно-афективна система особистості.
14. Проблема «особистість – ситуація».
15. Самоефективність і саморегуляція.
16. Теорія самодетермінації.
17. Теорія цілісних рис.
18. Наративна ідентичність.
19. Смисл життя як предмет дослідження.
20. Гуманістична та екзистенційна парадигми сьогодні.
21. Вчинковий підхід В. Роменця.
22. Генетичний підхід С. Максименка до особистості.
23. Концепція життєвого світу особистості Т. Титаренко.
24. Внесок Г. Костюка в психологію особистості.
25. Особистість і культура.
26. Емічний і етичний підходи.
27. Вимірювальна інваріантність у крос-культурних дослідженнях особистості.
28. Особистість в українському соціокультурному контексті.
29. Моделі стійкості особистості.
30. Життєстійкість і копінг.
31. Посттравматичне зростання: концепції та критика.
32. Особистість в умовах війни: сучасні дослідження.
33. Інтенсивні лонгітюдні дизайни.
34. Багаторівневе моделювання в дослідженнях особистості.
35. Мережевий підхід до особистості.
36. Ідеографічно-номотетичний підхід.
37. Відтворюваність досліджень особистості.
38. Інтеграція парадигм у психології особистості.
39. Критерії вибору парадигми для дисертаційного дослідження.
40. Парадигмальні засади власного дисертаційного дослідження.

Зразок екзаменаційного білета

ПрАТ «ВНЗ «МАУП». ННІ психології та соціальних наук. Кафедра психології. Третій (освітньо-науковий) рівень. Спеціальність 053 Психологія.
Дисципліна «Сучасні наукові парадигми дослідження особистості».
Екзаменаційний білет № __

1. Трирівнева модель особистості Д. МакАдамса як інтегративна рамка сучасних парадигм. (15 балів)
2. Вимірювальна інваріантність у крос-культурних дослідженнях особистості. (15 балів)
3. Практичне завдання. Дослідження показало, що в осіб, які пережили окупацію, через рік підвищилися показники сумлінності та знизилися показники екстраверсії. Запропонуйте пояснення з позицій трьох парадигм і дизайн дослідження для перевірки конкуруючих пояснень. (10 балів)
4.

Затверджено на засіданні кафедри психології, протокол № __ від «__» _____ 2026 р.
Завідувач кафедри _____ Екзаменатор _____